

Љиљана Малетић Војводић

ЖЕНСКО, 59. БИЈЕНАЛЕ У ВЕНЕЦИЈИ

(La Biennale di Venezia, 23. 4 – 27. 11. 2022)

*У давним временима силоваћељи су женама
резали језике да се не би могле никоме пожалити.
Дубравка Угрешкић, Брњица за вјештице*

*Жена мора имати новца и своју власитицу
собу ако мисли да ише прозу.
Виџинија Вулф, Социвена соба*

Атрибут женски без сумње је обележио 59. Бијенале у Венецији, које се због пандемије коронавируса одржало три године након претходног. Први пут у историји најзначајније светске изложбе савремене уметности на Централној изложби заступљено је више уметница, или конкретно: чак сто деведесет и две наспрам двадесет и једног уметника.

Мада је одредница *женски* изгубила пејоративну конотацију, поставља се питање колико су ови нумерички подаци параметри промене и означитељ вредности? Јер уметност мушкараца и даље не зовемо *мушком* већ напросто уметношћу. Зато се не може са сигурношћу тврдити да новински наслови који 59. Бијенале проглашавају историјским нису хиперболични, иако је оно обележено тријумфом жена. Тачније, тријумфом уметница афричког порекла, што је веома важно будући да је њихова маргинализација увек била вишеструка.

„Златни лав“ за најбољи национални павиљон припао је Великој Британији и уметници афрокарипског порекла, Соњи Бојс, док је у појединачној конкуренцији награђена Симон Ли, која је, сем што је лауреаткиња овогодишње Централне изложбе, и прва Афроамериканка која представља САД у националном павиљону у Венецији. Специјалне похвале жири је доделио и националним павиљонима Француске, у којим излажу француско-алжирска феминистичка уметница Зинеб Седира, и Уганде – која први пут у историји Бијенала има свој национални павиљон.

Да ли наведене награде означавају прекид с дискриминаторском културном праксом, стратегијом саботирања и ућуткивања жена, расном и полном неравноправношћу? Да ли су (црне) уметнице ушле у канон, да ли је ово Бијенале симптом стварне промене односа и свести, или искупљивање за колонијалну прошлост, одјек кампања #BlackLivesMatter и #MeToo? Колико успех етаблираних британских и америчких уметница, попут Соње Бојс и Симон Ли, може да оснажи невидљиве, сиромашне црне уметнице из Африке које су искључене из историје уметности, с великих изложби, из колекција престижних музеја? И колико уметност може дестабилисати виталност

патријархата, будући да су проблеми у вези с (не)равноправним положајем жена у друштву стално присутни?

Но, упркос питањима која и даље остају отворена, веома је важно што се уметнице на 59. Бијеналу, и на Централној изложби и у националним павиљонима, баве политиком моћи, тела, различитим родним улогама, мултиплицираним и флуидним идентитетима, предрасудама, расизмом, феминистичком уметничком праксом која укључује жене различитих етничких и културних група (црне жене, лезбијке, уметнице из земаља Трећег света), деконструкцијом патријархалних вредности и *женским* наративима, афирмишући стваралаштво жена и *Друјоси*.

Припадница уметничког покрета *Black British Art*, Соња Бојс, прва црна уметница заступљена у колекцији Тејт музеја и прва црна чланица Краљевске академије, у инсталацији која се састоји из вокалних перформанса пет црних жена уметница, проблематизује питања у вези с природом креативности и њеном везом са слободом и политиком моћи те „доноси посебно читање историје кроз музику“ и „открива мноштво *прећућаних* прича“.

Друштвеном праксом, проблемима моћи, територијалне контроле и интегритета, прожимањем личног, естетског и политичког дискурса, и уметношћу као социополитичким медијумом бави се припадница тзв. црног феминизма, Симон Ли – уметница позната, између осталог, и по акцији *Black Women Artists for Black Lives Matter* у њујоршком Новом музеју где је, као одговор на институционално насиље над животима црнаца и због солидарности с кампањом *Black Lives Matter*, окупила стотину црних уметница.

Тематизујући проблем колективне меморије и наслеђа, комбинујући аутобиографију, фикцију и факцију, Зинеб Седира је Павиљон Француске трансформисала у филмски студио и салу за пројекцију. Трансформацијом, као и архитектуром, бави се и концептуална немачка уметница Марија Ајкхорн, позната по својим минималистичким поступцима, просторним интервенцијама и процесуалним радовима. У Павиљону Немачке она критички испитује институционалне структуре моћи те међусобне политичке и економске односе.

Нордијски павиљон је на 59. Бијеналу, пошто у њему излажу лапонски уметници/це (чији су сународници трпели политику дискриминације и искључивања), претворен у Сами павиљон. „Глобална пандемија, утицај климатских промена и светски позиви на деколонизацију терају нас да се усредсредимо на алтернативне могућности за нашу будућност и будућност наше планете. У овом кључном тренутку важно је размотрити аутохтоне начине односа према природи и једних према другима“, истиче комесарка Павиљона инспирисаног лапонском културом и традицијом.

Због свега наведеног, без обзира на разлоге и подтекст, за развој савремене уметности (и друштва) значајно је наглашено присуство уметница на 59. Бијеналу у Венецији као и то што су уметнице (посебно афричког порекла) добиле престижне награде.

Уз то, током Бијенала се, у књижарама Арсенала и Ђардинија, може пронаћи одличан избор књига (монографске публикације, књиге уметница, белетристика...) чије су ауторке жене или оних које промовишу њихов стваралачки дискурс. Међу њима је и *Млеко снова* – илустрована дечја књига активистиње покрета за права жена, надреалистичке

сликарке специфичне имагинације, вајарке и књижевнице, Леоноре Карингтон (1917–2011), која је кустоскињи Централне изложбе Бијенала, Ђеђилији Алемани, послужила за назив изложбе и мото.

Инсистирајући на „пропитивању друштвене доминације мушкараца, односима између људи, технологије и других облика живота на Земљи“, на свету који се „константно преобликује маштом и у којем се све и свако може променити, постати неко други“, Алемани је у Централну поставку укључила, поред споменуте Симон Ли, и овогодишње добитнице „Златног лава“ за животно дело – немачку уметницу Катари-ну Фрич и Чилеанку Сесилију Викуњу, као и радове Розмари Трокел, Ники де Сен Фал, Барбаре Кругер уз читав низ мање познатих уметника/ца. У њеној селекцији се нису нашли српски уметници/це, али се у националном Павиљону Србије, пројектом „Ход са водом“, представља Владимир Николић.

На овогодишњем Бијеналу учествују уметници/це из 58. земаља, први пут уметници/це из Камеруна, Намибије, Непала, Омана и Уганде. Но, Бијенале је обележило и једно видљиво одсуство. Сматрајући да „нема места за уметност када се грађани Украјине крију у склоништима и када цивили гину под ударом ракета“, руски уметници су одустали од наступа, а Павиљон Русије је остао „затворен“.

Упркос инвазији Русије на Украјину, украјински тим није отказао учешће. Позивајући глобалну уметничку заједницу на осуду агресије и солидарност, Павло Маков је, у просторима Арсенала, изложио *Фонџану исцрпљености*, кинетичку скулптуру која говори о инфраструктурним рушевинама, културном брисању, климатском колапсу и рату. Као знак подршке, Украјини је у Ђардинима посвећен и изложбени простор на отвореном, а упоредо с Бијеналом у Венецији траје и изложба *Ово је Украјина: Огбрана слободе* у организацији Фондације Виктора Пинчука и сарадњи с Кабинетом украјинског председника и њиховим Министарством културе и информисања. На њој, уз украјинске уметнике/це, излажу и светски познати уменици/це као што су Демијан Хирст, Такаши Мураками и Марина Абрамовић.